

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2007
FORFATTER:	Knud Jensenius
TITEL:	Erindringer fra krigens afslutning.
KORT RESUME:	Beskrivelse af de glade dage i april og maj 1945 i Kolding.

ERINDRINGER FRA KRIGENS SLUTNING

AF KNUD JENSENIUS

For at have et minde om den sidste måneds oplevelser, oplevelser som ellers måske ville blive håbløst rodet sammen i erindringer, fordi de kom i sådan masser og hovedkulds, vil jeg prøve til min egen fornøjelse at skrive en oversigt over dem. *Skrevet 10. maj 1945.*

DE HVIDE BUSSER

De begynder med den 13. april, da det rygtes her i byen, at en mængde fanger, norske og danske, fra tyske koncentrationslejre i Tyskland ville passere byen, transporteret dels med banen, det blev ikke så mange, da banerne næsten var ude af stand til transport af nogen art på grund af et utal af sabotager hver nat, dels med Røde Kors biler, svenske og danske, de sidste bestående af ca. 150 rutebiler, der i hast var malet hvide med flag.

En umådelig masse mennesker kom op på Haderslevvej, lidt uden for Dreyersvej, hvor Røde Kors oprettede station til uddeling af mad, tobak m.m. Vi fik allerede denne første dag af den begyndende befrielse lejlighed til at øve os i den tålmodighed, som vi fik rigeligt brug for en måneds tid. De ventede kom ikke, kom aldrig til den tid, der var sagt, rygter løb altid hurtigere end virkeligheden. Det gjaldt både fangetransporterne, englændernes og danske soldaters ankomst. Der er tilbragt

utallige timer i venten på landevejen og langs gaderne i disse uger. Efterhånden blev særligt Røde Kors stationen et sted, hvor der altid var mennesker samlet, for man vidste jo aldrig, om der ikke kom noget! Fangerne skulle transporteres til Sverige, senere fik vi i radioen jo at vide, hvordan forhandlinger havde ført til det lykkelige resultat.

Knud Jensenius, 1953. Foto: J. Ingemann.

De hvide busser er ankommet til Haderslevvej.

Den første aften kom de først ud på natten, ved 1-tiden. Denne første gang havde en særlig højtidelighed over sig – senere blev vi vant til sagen. Den stemning, der var, mens man ventede, og da de kom, kan ikke glemmes. Midt mens vi mange hundrede stod i mørket og ventede, kom alarmsignal og en stor overflyvning. Det var til Kiel, som den nat fik en slem omgang. Det sinkede også bilerne. Da vognene så endelig kom, var der stor jubel og glæde på begge sider: "Velkommen hjem, vi ses snart igen" osv. Folk bestormede bilerne med blomster og cigaret-

ter, mad af alle slags. Navne blev råbt op, familie fandt hinanden, der spurgtes til venner og bekendte. Ingen tyskere var til stede, men antagelig nok af stikkere.

Næste dag kom så atter store transporter, denne gang kom tyskerne og jog os væk, men mente det dog ikke værre, end at vi atter let samledes. Dog blev det nogle dage sådan, at der ikke måtte gøres holdt der, men bespisningen skulle ske uden for byen sydpå. Vi opdagede dog snart, at tyske ordrer ikke behøvedes at tages strengt mere, og heller ikke blev det af dem selv.

Et par uger igennem, ja lige til de allierede ankom, vedblev transporterne så at komme, ofte under spænding, eftersom fronten nærmede sig opsamlingslejren ved Hamburg, Neuengamme. Der skete beskydninger af kolonnerne, flere blev dræbt eller sårede. Der var ikke megen ro på os i de dage. En morgen tidlig blev vi vækket ved, at der fra haven råbtes, at vi skulle koge alle de æg, vi havde, og komme med dem, for der kom en masse sultne. Det gjorde vi og bragte brød med. Alle kom styrtende med madvarer af alle slags, og formiddagen gik med at smøre. Siden var der hver dag den slags arbejde i Røde Kors teltet.

Det var mest nordmænd og danske, der kom – bl.a. en aften 30 store rutebiler fulde af jøder. Deres begejstring var næsten den største, men også andre kom. Med tog kom bl.a. mange hundrede franske og polske kvinder, som af svenskerne var fundet i en lejr nær Berlin. Deres tog holdt det meste af en dag på Banegården på grund af en generalstrejke i Fredericia pga. henrettelse af nogle fredericianere. Hvad de kvinder havde lidt og oplevet i koncentrationslejren var så frygteligt, at det ikke kan beskrives. Men de talte hele tiden om det: gaskamrene, pinslerne, sadismen, sulten. Beretningerne i radioen, som vi dog havde tænkt var sat op i propagandaøjemed, blegnede helt ved siden af.

En scene jeg aldrig vil glemme: Ved den ene side af perronen holder fangernes tog med flag, jubel, sang, begejstring, vinduerne fyldt af kvinder, der sang Marseillaisen, Madelon, Tipperary osv. På den anden side af perronen et tysk troppetog med soldater og officerer – sure, bitre, stirrende. Midt

Franske og polske kvinder fra koncentrationslejren Ravensbrück. Toget holdt på Kolding Banegård i 8 timer. Foto: Kaj Baagøe.

imellem perronen fyldt af danske – glade og med ryggen til tyskertoget.

En dag lykkedes det os oppe på landevejen i en bilkonvoj at opspørge nyt om vores fætter Vilfred Jensenius gennem en af hans kammerater fra Göteborg. Han mente, at den lejr han var i, var befriet af amerikanerne. En anden dag deltog vi sammen med en mængde andre i en begravelse af en nordmand, der vistnok hed Hoskuld Seeland. Han var ukendt af os alle, men det er den mest gribende begravelse, jeg har været med til, tror jeg. Den var meget smuk og fællesnordisk og sluttede med: ”Ja, vi elsker dette landet”. Hans aske blev antagelig sendt til Norge.

FREDSRYGTERNE

Det afsnit gled jo næsten umærkelig over i det næste: fredsrygterne. Grev Bernadotte var jo mellemliddet, og rygterne begyndte 28. april. Samtidig ængstes vi mere og mere,

fordi fronten nærmer sig. Vil krigen holde op, før fronten kommer her? Vil tyskerne fortsætte desperat her og i Norge efter Tysklands undergang? Lige de sidste dage, før alt var forbi, blev landevejene her syd for slemt bombarderet. Chaufførerne fortæller om de grufulde syn dernede. Og endnu sidste aften før kapitulationen i Danmark tænkte vi – for første gang i flere år – for alvor på, om vi alle skulle sove i beskyttelseskælderen! Så brat blev overgangen trods alt.

Den fase i udviklingen: rygterne om overgivelse eller blot opgivelse af Danmark er fælles for alle. Men mon rygterne har floreret stærkere noget sted end her? Den 30. april og 1. maj hed det sig, at tyskerne havde rømmet Sjælland, at svenskerne var gået i land der. Men endnu vildere fløj rygter om englændernes fremrykning sydfra. Efter Hamborgs fald rygtedes det pludselig om eftermiddagen den 3. maj, at englænderne stod i Slesvig (det var vist endda rigtigt), men i løbet af dagen blev det så til, at de havde nået Flensborg, så Aabenraa, og efterhånden var det halve af Kolding på benene for at modtage dem. Efterretningsvæsnet sydfra fungerede i det hele taget utroligt slet i de dage, ingen besked kunne fås pr. telefon eller på anden måde syntes det. De første dage var det sådan, at hver gang en bil kom til syne sydfra, stillede Røde Kors op med maden!

DEN 4. MAJ

Da så englænderne virkelig kom, kom de direkte fra Itzehoe! Tidligere var kommet pressefolk og enkelte andre. Den 4. maj blev skolegangen afløst indtil videre, man vidste

jo ikke, om der blev kamp og flyverbombardement, når englænderne kom. Alligevel må myndighederne have vidst eller troet sikkert på, at der ikke ville ske noget videre, da folk ikke blev opfordret til at evakuere. Der blev talt om, at jyske byer skulle erklæres for åbne byer. I løbet af dagen var der adskillige gange flyveralarm på grund af bombardement af tyske kolonner sydpå og vist også nordpå. Vi tilbragte eftermiddagen skiftevis på landevejen og ved radioen, og pludselig midt i radioudsendelsen fra London kommer så meddelelsen om kapitulation i Holland, Nordtyskland og Danmark!

I et nu er alle på gaden, og alt er jubel. Jeg satte mig straks på cyklen og susede ned i byen, hvor gaderne allerede var fyldte med mennesker, der råbte hurra, sang og omfavnede hinanden. Men hele tiden lød det: "Gid Norge var med. Men det kommer sikkert om kort tid!" Inden jeg for af sted, fik jeg hejst flaget, trods det lovlige sene tidspunkt, og de fleste havde sluttet på samme måde: Man behøvede ikke være bange for at flage for Fanden, for hans magt var jo brudt! Efter en halv times forløb, tog vi det så ned igen. Siden da og til nu (10. maj) har flaget vajet hver dag, stadig nye anledninger, men det inderligst mente var dog nok den første halve time i halvmørket.

Hen imod midnat og særligt efter mærkes, at radioen er blevet dansk igen! Da det regner stærkt hen på aftenen, og man har opgivet at se englænderne den dag, bliver der hurtigt tomt på gaderne igen. Kun frihedskæmperne kommer ud, lidt forhastet, for det er jo først næste dag kl. 8, kapitulationen sker. De besætter Domhuset for at befri fangerne, men tyskerne går i aktion, der bliver

stærkt skyderi, og nogle tyskere falder. Frihedskæmperne må opgive, nogle blev sat i Domhuset, bl.a. min kollega Dr. Pihl. Affæren var vist også uheldig af den grund, at tyskerne vist kun skød i luften, mens frihedskæmperne, krigsuvante, skød for alvor.

DEN 5. MAJ

Om morgenen den 5. maj så vi de sidste tyske flyvere i fuld fart nordpå, for at slippe til Norge. Mærkeligt, at de den 9. april

1940 og den 5. maj 1945 drog i samme retning!

I øvrigt var den 5. maj fyldt af oplevelser, så man næsten ikke kunne rumme dem alle. Straks om morgenen gik vi ned i byen, der var smykket med flag overalt. Alle mennesker råbte til hinanden. Små dannebrogflag, mest af papir, blev uddelt, sangbøger og sange lavet til lejligheden. Der blev holdt tale på Axeltorv foran Rådhuset, og de fem nordiske flag blev hejst. Aviserne udkom med masser af sider – anderledes end efter de sidste tiders

Foran Kolding Rådhus den 5. maj 1945.

5. maj i Jernbanegade. Foto: Knud Jensenius.

magre par sider, Radioavisen gik jo dagen igennem med meddelelser, dansk musik atter fri, der blev næsten for mange radiostationer at høre nu!

Senere på dagen kom en stor konvoj af fanger fra Frøslev pr. bane. Dem var vi nede at tage imod. De var i strålende humør, sang og fortalte om lejren. I den havde de haft det ret godt, men mange havde jo været andre steder før. Nogle svingede med deres håndjern! Samtidig kom de fanger, der skulle til Kolding, med biler. De blev ført i triumf op til Rådhuset, hvor byen modtog dem, og derefter blev de ført hen til et åbent vindue på

1. sal, og deres navn råbt ud over den tæt-pakkede plads. Jublen var stor for hvert navn, og når de kom ud af døren blev de omringet og hyldet. Vi så bl.a. læge Rossen, kaptajn Heiberg-Jürgensen, pastor Koefod og kriminaldommer Strøbech, der lige dagen før frigivelsen var dømt til døden og på vej til København til eksekvering.

Folk stod ellers dagen igennem opstillet for at vente på englænderne, men der kom kun én vogn, og det var med et bysbarn, der var amerikansk officer. Dagen har nok været nervepirrende, for tyskerne færdedes overalt og med våben, mens samtidig frihedskæmperne patruljerede og fangede hipomænd, stikkere og værnemagere. Om natten hørte vi flere gange voldsomt skyderi, men hvad det skyldtes, fik vi ikke opklaret.

Den dag og følgende var Domhuset et mødested for mange koldingensere, som ville se, når bilerne med de indfangede kom. De blev modtaget – som vel overalt i landet – med raseri, råb og spyttten. Pigerne, der havde haft med tyskerne at gøre, blev indfanget og ofte klippet skaldede. Det store publikum

5. maj i Helligkorsgade. Foto: Knud Jensenius.

virkede ikke tiltalende i sin masseophidselse, men de væbnede frihedskæmpere sørgede, så godt de kunne, for at der ikke skete overgreb.

Her i Kolding viste der sig at være ca. 500 frihedskæmpere bl.a. 5 kolleger fra skolen. Jeg ærgrer mig over, at jeg ikke har haft mere med arbejdet at gøre – ikke med det militære, for det egner jeg mig vist ikke til, og det havde jeg slet ikke tænkt på! Men på anden måde kunne man jo nok have gjort gavn, hvis man havde vidst, hvor man skulle henvende sig. Men de, der var i arbejdet, lod jo ikke noget gå videre. Hvad vi selv har drevet det til, er i al beskenhed at have huset eftersøgte, illegalt arbejdende. Et par dage boede professor Løgstrup her, dengang da de store organiseringer af militærgrupper skete.

ENGLÆNDERNES ANKOMST

I løbet af den 6. maj kom nogle englændere susende forbi på landevejen. Vi regnede med,

6. maj 1945. Anne-Marie Jensenius fik et håndtryk af en engelsk soldat. Foto: Knud Jensenius.

at de skulle lige igennem byen, og stor var Anne Maries og min glæde, da vi senere i byen så dem i et hav af mennesker på Jernbanegade. Vi trykkede næver – Anne Marie ville ikke vaske sin hånd den dag, og jeg fotograferede dette historiske øjeblik! Om englænderne hørte vi nu, at de ikke kunne ventes de første dage.

Men den 7. maj rygtedes det pludseligt ved halvto-tiden, at de havde passeret Christiansfeld! Alle styrtede på landevejen og på gaderne, og da englænderne holdt hvil nogle km. før byen, nåede en mængde helt ud til dem der. Vi andre stod tålmodigt opstillet og forlystede os – hvis man kan kalde det sådan – med at se alle tyskerne, der i lange kolonner til fods, på cykler, heste, vogne kom asende sydpå. Omsider henad halv fire kom så de engelske vogne susende i lange rækker af tanks, panservogne, materielvogne osv. Alle stuvende fulde af koldingensere, mest børn, men også voksne, hængende fast alle vegne, hvor der var den mindste mulighed for at blive hængende. Det var næsten vanskeligt at få øje på englænderne blandt alle de begejstrede danske, alle flagene og blomster og bølgegrene! Men de var der, dejlige at se! Smilende med hvide tænder, med baskerhuen på siden af hovedet, med de lange markerede ansigter! Kolonnerne måtte somme-tider standse i folkemasserne, og så kunne man hilse på dem. De måtte skrive i utallige lommebøger, autografer, måtte svare på velkomsthilsner, modtage blomster, drikke whisky m.m. Efter en modtagelse på Rådhuset fór de videre, mange af børnene fór med til Odense, til Nyborg, hvorfra de med stort besvær kom hjem, der gik jo slet ingen tog i Jylland og på Fyn.

Englænderne kører ned ad Haderslevvej den 7. maj 1945.

8. maj. V-dagen kom med strålende vejr. Butikkerne blev lukket kl. 9, så man skyndte sig at skaffe sig noget at spise, særlig da de også skulle holdes lukkede næste dag, onsdag, og torsdag var jo helligdag (Kristi Himmelfartsdag). I løbet af dagen kom flere englændere bl.a. Røde Kors folk, der blev bospist i teltet på landevejen, hvor Else fik sig en livlig snak med flere af dem.

DEN DANSKE BRIGADE

Hen på eftermiddagen lød så højtalervognens stemme gennem gaderne – den havde vi hørt nogle gange de dage – med en lige

indkommen melding om, at 800 mand af den Danske Brigade fra Sverige kommer kl. 20. De, der ønsker indkvartering, bedes melde sig. Jeg fór straks ned på borgmesterkontoret og fik mig tegnet for en, i løbet af et par timer var tallet langt overtegnet. Der skulle blive en festlig modtagelse! Desværre viste det sig, at toget med dem var meget stærkt forsinket – som alt andet! – så de først kom henad kl. 24. Jeg cyklede derned, måtte stå der med mange andre og vente, for de kom i virkeligheden først henad kl. 1. Men vi havde fået tiden til at gå med at synge nationale sange, mens tyskertog rullede forbi. Og da de danske så endelig kom, troede vi ikke,

det var dem. Først så vi nemlig lange rækker af godsvogne med kamouflerede biler på af mange slags og det var et tilvant tysk syn. Men så gav bilerne sig til at tude, og så så vi, at det var danskere, og jublen brød løs.

Megen lang tid gik med at komme i orden, få oppakningen ud, så klokken blev mange, før de kunne stille op og marchere til Rådhuset, hvorfra indkvarteringen skulle ordnes. De stakler, de var godt trætte! Jeg skyndte mig til torvet, og i nattens halvmørke, i lygteskæret, var det et betagende syn, da de kom afdeling efter afdeling, i en pragtfuld march trods trætheden og stillede op foran Rådhuset. Så sang vi nationalsangen, og korte taler blev holdt, hvorefter de holdvis sendtes af sted med vagtmænd til vejledere. Kl. var henad 3! Da min gade ikke blev råbt op, troede jeg, hvad der også var rigtigt, at de havde opgivet at sende dem så langt ud. Der var også kun kommet de 600 af dem. Men på vejen hjem så jeg en samling mennesker stå lidt rådvilde, for nogle værtsfolk var ikke til at få vækket, andre ville man ikke sende dem ind til, fordi de var nationalt mislibige, og så blandede jeg mig i det og fik 4 med til mig og naboer. Dem fik jeg med besvær vækket og endelig var vi hjemme.

Vores gæst var vældig flink, en blanding af kultiveret mand og soldat. Han fik et stort foder, da han ikke havde spist siden om morgenen, og vi snakkede en hel del med ham samme aften, inden vi gik i seng henad halv fem. Børnene blev meget indtaget i ham, han var også elskelig over for dem. Næste morgen måtte han op og være nede på banen ved halv ni tiden, så søvnen blev ikke lang, men den længste, han havde fået længe.

Et meget pudsigt træk var, at vi atter op-

9. maj. Brigadens tog holder ved Kolding Bane-gård. Nederst: En af brigadens biler beundres. Foto: Knud Jensenius.

dagede, hvor lille Danmark er. Jeg fik at vide, at han havde deltaget i Finlands Vinterkrig, var blevet gift deroppe, var gået under jorden senere, og nu i foråret var sluppet til Sverige. Hans forældre havde boet ude på en gade, der hedder P. G. Ramms Allé. Nå! Hvilket nummer? 25! Han hed Mogensen, og hans far var ingeniør, boede på 2. sal, hvor min far bor i stuen. En bror var død i tysk koncentrationslejr, en søster taget af Gestapo, hans

mor var flygtet til Sverige og var lotte, nogle og tres år gammel i samme korps som ham. ”Jeg havde dog aldrig troet, jeg skulle komme i krig sammen med min gamle mor!”, sagde han. Hvad havde han været tidligere? Jo, forvalter på et gods, der hedder Bavelse. Det hører sammen med Næsbyholm, hvor min far var godsforvalter. Hans mening om den forpagter, han tjente under, faldt vist sammen med fars! Børnene og jeg fulgte med ned til banen, Inge Lisbeth meget stolt med soldaten i hånden. En fin soldat med fint udstyr, det samme som Montgomerys tropper.

Dernede på godsbaneterrænet boltrede børnene sig mellem og på banevognene med bilerne, rangerede med, gjorde bekendtskab med rare soldater, der skrev i deres bøger og underholdt dem og mig så godt, at vi nær havde glemt fodfolket, der skulle marchere af kl. 10. Det var nu også et dejligt syn at se alt det tiptop danske materiel, købt i Sverige. De fortalte, at der til de 500 mand hørte et træn på et større antal vogne. Vores gæst, sergenten, ledede en af afdelingerne. Men vi kom af sted i en fart, og ude i byen var vi så med til at juble afsked til de mange kolonner. Der var om morgenen kommet en masse til, så de i alt var 1300. De kom med al honnør fra byen og drog til Haderslev for senere at fortsætte til grænsen, som de skulle bevogte og afvæbne tyskerne efterhånden som de kom derned. Senere på dagen tog vi på landevejen afsked med trænet, der stillede op derude.

Deres kamplyst over for tyskerne var enorm, men det var jo også alle sammen folk, der havde et ganske særligt regnskab at gøre op med dem og ikke mindst med stikkerne. Dem havde de også givet en omgang i Køben-

Den danske Brigade, fodfolket, marcherer ud ad Bredgade den 9. maj. Foto: Knud Jensenius.

havn, hvor snigskytter havde beskydt tropperne på deres march. I bilkolonnen var også en sanitetsafdeling, hvor jeg traf en bekendt, afdelingslæge Prip Buus fra Århus Kommunehospital. Det var min bror Hans' foresatte, der var flygtet til Sverige i foråret. Han havde været indkvarteret hos min nabo. Lotter var der en mængde af, men dem havde vores sergent ikke megen respekt for.

AFSLUTNING

I alle de glade bevægede dage tænkte vi gang på gang på Norge, og feststemningen kom

Tyskerne drager ud af Haderslevvej. Foto fra 7. maj 1945 af Knud Jensenius.

også endnu højere op, da der blev bekendtgjort, dog endnu ikke officielt, at tyskerne i Norge havde kapituleret. Jeg var lige ud for en redaktion, da løbesedlen blev sat ud, og publikum straks gav sig til at synge: "Ja vi elsker dette Landet".

I dag – nu er det den 10. maj – har vi været en skøn forårstur ud ad landevejen mod syd. Forfærdelig gerne ville jeg til grænsen, men det lod sig ikke gøre med børnene, særlig Inge Lisbeth (født 1937), så vi nøjedes med en tur til syd for Christiansfeld. Vejen var fyldt med tyske på vej sydpå, en mængde danske lastbiler, stoppet fulde af glade danske, der ville til grænsen, og nogle få engelske biler, der gik nordpå og blev hilst med viften.

Og så er de mest bevægede dage vel ovre. Og min beretning standser her. Den er beregnet for mig selv, men måske kan I (døtrene)

få lidt ud af den også som dokument! Og I må så undskylde, at den undertiden – for min egen erindrings skyld – måske er blevet lovlig detaljeret.

Denne beretning er skrevet op til den 10. maj 1945 af Knud Julius Jensenius (1903-1953). Cand.mag. i dansk og kristendomskundskab 1928. Ansat i 1931 på Kolding Gymnasium, fra 1939 som lektor. Har til undervisningsbrug udgivet "Dansk litteraturhistorie", som udkom første gang i 1947. Gift med Else Lassen, cand. mag. i engelsk og dansk (1908-1990), med hvem han fik tre døtre Anne Marie (1932), Kirsten (1933) og Inge Lisbeth (1937). Familien boede Dreyersvej 36 i Kolding. I beretningen nævnes også broderen Hans Jensenius, der i 1945 var reservelæge i Århus.

Beretningen er venligst udlånt af datteren Lisbeth Mogensen.